

МОРАЛЬНЕ ПРАВО ЯК РЕГУЛЯТОР ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Яцина О.М., ст. викладач кафедри права

Закон об'єктивно не може охопити усієї сфери людських відносин, залишаючи тим самим поле для дії інших соціальних регуляторів, зокрема для моралі.

Мораль суспільна або *моральне право*, як і “законне право”, є правилами поведінки загальної дії. Проте моральні норми є неписаними, а тому не становлять єдиної системи.

Як зазначав Станіслав Дністрянський, закон - це “соціально етичний *minimum*”. Іншими словами, закон містить мінімум моральності. Мораль же встановлює більш високі вимоги до поведінки особи. Її регулюючі засоби більш тонкі, а тому глибше проникають у пласт людських відносин.

Носій обов'язку завжди прагне чіткості, строгої визначеності змісту відповідної вимоги закону. Носій права часто старається піднести вище планку юридичного обов'язку іншої особи, додавши до нього обов'язок моральний.

Таке постійне змагання носія обов'язку і носія відповідного права триває. І це не дивно, адже ми прагнемо до досконалості, принаймні вимагаємо її від свого контрагента.

Чи є моральні норми регуляторами цивільних відносин? Негативної відповіді зазвичай, тепер уже не чути.

“Мораль - це система норм і принципів, спрямованих на регулювання поведінки людей відповідно до понять добра і зла, які підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки”. Так пише професор О. Ф. Скакун, але відразу себе підправляє: прийняття акта застосування права здійснюється з урахуванням норм моралі. Отже, життя моральних норм може підтримуватися і рішенням суду. Іншими словами, суд може взяти до уваги регулювання певної сфери цивільних відносин нормами моралі, відповідним чином вирішивши спір.

Моральні норми мають спільний із законом ціннісний орієнтир: справедливість, добросовісність та розумність.

Визнання морального права регулятором цивільних відносин у Цивільному кодексі України підтверджено тричі.

У частині 4 статті 13 ЦК моральні засади суспільства, тобто норми моралі, визнані додатковим регулятором поведінки особи у сфері здійснення нею своїх прав. Відповідно до цього є підстави зробити кілька прикладних висновків:

- позбавити права на спадкування дочку, яка тривалий час опікувалася матір'ю, - неморально;
- вимагати від важко хворої, матеріально незабезпеченої сестри-пенсіонерки, співвласниці однокімнатної квартири, грошової компенсації за свою частку у спадщині - неморально;
- вимагати проценти за позику від брата, який збирає кошти на лікування хворої дитини, - неморально. Подібних ситуацій можна б навести чимало.

У частині 1 статті 203 ЦК зазначено, що моральні засади суспільства мають братися до уваги при визначенні правосильності правочину.

Відповідно до частини 2 статті 319 ЦК, моральні засади мають визначати правомірність здійснення власником своїх прав та виконання ним своїх обов'язків. Звідси виникає питання: моральні норми беруться до уваги при формулюванні обов'язку власника чи лише дотичні до виконання обов'язку, визначеного законом?

Моральний обов'язок, як і юридичний, є двох видів: один зобов'язує вчинити певну дію, другий - забороняє вчинення певної дії, навіть якщо юридичний закон не містить такої заборони.

Власник має бути визнаний носієм не лише юридичних, а й моральних обов'язків.

Син після багаторічних змагань з долею повернувся до батьківської оселі, але батьки не прийняли його.

За статтею 406 ЦК, він вважається таким, що втратив сервітутне право на проживання у батьківському будинку. Притча про блудного сина, яка є джерелом відповідного морального імперативу, мала би бути для батьків еталоном поведінки у цій ситуації.